

4) для сучасного етапу розвитку лінгвістики характерним є не тільки співіснування різних шкіл і напрямів, а й наявність міждисциплінарних наук (психолінгвістики, соціолінгвістики, етнолінгвістики, медіалінгвістики тощо), які виступають не просто механічним поєднанням двох наук та їх методичного арсеналу, а якісно новими напрямками

зі своїми предметами дослідження та понятійно-термінологічним апаратом. Постійно і стрімко зростає кількість предметних галузей, що претендують на статус окремих лінгвістик: онтолінгвістика, гендерна лінгвістика, мовленнєва комунікація, міжкультурна комунікація, лінгвокультурологія, політична лінгвістика, медіалінгвістика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ейгер Г.В. Проблеми лінгвістики в XXI столітті. *Каразінські читання: Людина, Мова, Комунікація. Тези доповідей XII наукової конференції з міжнародною участю*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 103–104.
2. Іванчук К.В. Від медіа до гіпермедіа. *Збірник статей IV Всеукраїнської наукової конференції студентів і курсантів на тему «Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека»*. Київ : Наук.-вид центр НА СБ України, 2013. С. 114–116.
3. Интернет-лингвистика: русский язык. Межличностное общение : монография / М.Ю. Сидорова. Москва : «1989.ру». 2006. 198 с.
4. Караулов Ю.Н. Русская языковая личность и задачи ее изучения. *Язык и личность*. Москва. 1989. С. 3–8.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Наука, 1987. 261 с.
6. Компанцева Л.Ф. Интернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук : 10.02.02. Київ, 2007. 33 с.
7. Компанцева Л.Ф. Интернет-лінгвістика : підручник. Луганськ : Янтар. 2012. 300 с.
8. Конечкая В.П. Социология коммуникации. URL: <http://padaread.com/?book=39694&pg=56> (дата звернення: 26.02.2021).
9. Лекции – социология коммуникаций. Глава VIII. Коммуникативная личность. Социология коммуникаций. URL: gendocs.ru (дата звернення: 08.04.2021).
10. Языковой вкус Интернет-эпохи в России: Функционирование русского языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты : монография / Г.Н. Трофимова. Москва : РУДН. 2004. 380 с.

УДК 811.161.2'373.4+821.161.2'06.08

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.16.26>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЦЕПТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРЧОСТІ Ф. ОДРАЧА (ЗА МАТЕРІАЛОМ РОМАНУ «ЩЕБЕТУН»)

PECULIARITIES OF FUNCTIONING OF PERCEPTIVE VOCABULARY IN THE WORKS OF F. ODRACH (ACCORDING TO THE MATERIAL OF THE NOVEL “SCHEBETUN”)

Йодловська А.І.,

orcid.org/0000-0001-9911-9826

аспірантка кафедри української мови

Волинського національного університету імені Лесі Українки

У статті виокремлено і проаналізовано перцептивну лексику з позицій авторського світобачення та світосприйняття. Виділено домінуючий тип світосприйняття; розглянуто перцептивну лексику як елемент зорової, слухової, тактильної, запахової та смакової картини світу та з'ясовано функціональний потенціал лексики з чуттєвим компонентом.

Створюючи будь-який текст, письменник пропускає його крізь власну модель світобачення, когнітивно-перцептивну картину світу. Автор твору вербалізує свою картину світу за допомогою перцептивної лексики.

Зорова лексика допомагає Федору Одрачу відтворити красу та багатство природи Полісся. Колоративи, які автор використовує у романі, передають експресивність, інформативність та емотивність. Лексика домену «зір» виконує образну, експресивну та оцінну функції. Аудіальна лексика не менш важлива за зорову, оскільки слуховий модус служить для передання інформації, а також лексика на позначення слухового сприйняття насичена експресією, образністю, асоціативністю.

Тактильна перцепція відображає безпосередній контакт автора з предметами, явищами дійсності. Тактильна лексика передає тілесні відчуття або синкретичні відчуття, які сприймаються і дотиком, і зором. Перцептивна лексика на позначення смаку представлена здебільшого метафоричними позначеннями, які додають роману експресивного забарвлення та оцінку. Одоративна лексика представлена незначною кількістю одоративів, які відображають відчуття запаху та асоціації Ф. Одрача. Одоративи у романі позначають запах квітів або запах речовин. Лексика перцептивного модусу «запах» виконує експресивну та інформативну функції.

Метафорична лексика в романі характеризується оцінними та експресивними відтінками.

Таким чином, перцептивна лексика в романі Ф. Одрача «Щебетун» експлікує перцептивно-когнітивну модель авторського бачення світу, виконує репрезентативну, інформативну, аксіологічну, експресивну та когнітивну функції.

Ключові слова: перцептивна лексика, перцепція, авторська світо модель, полімодальне сприйняття, мовна картина світу.

The article singles out and analyzes perceptual vocabulary from the standpoint of the author's mindset and worldview. The dominant type of the author's worldview is distinguished; perceptual vocabulary as an element of visual, auditory, tactile, olfactory and gustatory picture of the world is considered and the functional potential of vocabulary with a sensory component is clarified.

Creating any text, the writer passes it through his own model of worldview, cognitive-perceptual picture of the world. The author of the work verbalizes his picture of the world with the help of perceptual vocabulary.

Visual vocabulary helps Fedor Odrach to recreate the beauty and richness of nature in Polissya. The colorants used by the author in the novel convey expressiveness, informativeness and emotionality. The vocabulary of the domain "vision" performs figurative, expressive and evaluative functions. Auditory vocabulary is no less important than visual vocabulary, because the auditory mode is used to convey information, as well as auditory vocabulary is full of expression, imagery, associativity.

Tactile perception reflects the direct contact of the author with objects, phenomena of reality. Tactile vocabulary conveys bodily sensations or syncretic sensations that are perceived by both touch and sight. Taste perceptual vocabulary is represented mostly by metaphorical symbols that add expressive colouring and evaluation to the novel. Odorative vocabulary is represented by a small number of odoratives that reflect the olfactory sensations and associations of F. Odrach. Odorates in the novel denote the smell of flowers or the smell of substances. Vocabulary with the semantics of smell performs expressive and informative functions.

Metaphorical vocabulary in the novel is characterized by evaluative and expressive tones.

Thus, the perceptual vocabulary in F. Odrach's novel "Shchebetun" explicates the perceptual-cognitive model of the author's vision of the world, performs representative, informative, axiological, expressive and cognitive functions.

Key words: perceptual vocabulary, perception, author's world model, polymodal perception, linguistic picture of the world.

Постановка проблеми. Пізнання та осмислення світу відбувається завдяки зоровим, нюховим, слуховим, смаковим та тактильним відчуттям. Останніми роками у лінгвістиці спостерігається інтерес до перцептивної лексики, яка репрезентує найбільш глибокі пласти психіки та сприйняття загалом.

Перцептивна лексика важко вербалізується, є малодослідженою у прозових творах і постає актуальним матеріалом для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість дослідників вивчали перцептивну лексику з позиції когнітивної лінгвістики, яка розглядає процеси пізнання людиною світу і відображення знань про дійсність у вигляді концептів та категорій. Найменування ознак, що сприймаються людиною через органи чуття, у різних аспектах вивчали такі лінгвісти, як Т. Яблонська, Т. Семашко, М. Жуйкова, Н. Арутюнова, Ж. Бубирева, О. Урисон, І. Рузін, Н. Рябцева, Г. Рахімова, А. Житков, В. Яцковський, Т. Борейко та інші. Вербалізацію різних доменів сприйняття у творчості письменників вивчали: Н. Адах [1], Г. Гримашевич, Н. Мельник [2], В. Дятчук [4] та інші.

Актуальним є звернення до мовного відображення перцептивних модусів, а також вияву

взаємозв'язку мови як інструменту пізнання навколишнього світу і відчуттів, прояви яких визначаються як фізіологічними можливостями людини, так і культурою, в якій індивід формувався і живе [3, с. 28].

Т. Семашко зауважує, що «зір і слух більше, ніж дотик, нюх і смак, «емансиповані» від фізіології, тілесних, сенсорних характеристик життєдіяльності людини і звернені до інтелекту. Значно менше чуттєвої інформації сприймається іншими органами: нюхом, смаком і дотиком, що підтверджує низька частота актуалізації відповідних сфер на синтагматичному рівні, зокрема у художньому прозовому й особливо поетичному текстах. В індивідуальному лексиконі відсоткове співвідношення сенсорних предикатів може варіюватися у зв'язку з тим, що у кожній людини можна виділити основну модальність, яка відіграє визначальну роль у його взаємодії з навколишнім світом. Для однієї людини світ – це насамперед те, що вона бачить, для іншої – світ наповнений звуками, для третьої світ складається із запахів тощо» [7, с. 468].

Продукуючи будь-який текст, автор пропускає його крізь власну модель світобачення, когнітивно-перцептивну картину світу та вербалізує за

допомогою перцептивної лексики. Письменник пізнає реальність завдяки відчуттям та передає перцептивні відчуття перцептивною лексикою.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати перцептивну лексику та її функціонування в контексті авторської світомоделі за твором «Щебетун» Федора Одрача.

Об'єкт – роман «Щебетун» Федора Одрача.

Предмет – перцептивна лексика як модель авторського світобачення та світосприйняття, засіб репрезентації мовної картини світу автора.

Н. Непійвода у праці «Інтерактивна стилістика» зазначає, що кожна людина з наявної в її рідній мові лексики підсвідомо вибирає та застосовує слова і вислови, характерні для її доміантного способу сприйняття навколишнього світу [5]. Перцептивна лексика вербалізує пізнавально-перцептивну діяльність людини.

Виклад основного матеріалу. У своєму найбільшому творі про Полісся «Щебетун» Федір Одрач змалював красу й недолю чарівної землі та її кривду під польською займанщиною після Першої світової війни.

Перцептивна інформація в романі «Щебетун» актуалізується перцептивною лексикою на позначення зору, слуху, запаху, тактильності та смаку, а також їх комбінаціями та метафоричними виразами.

У романі «Щебетун» домінує лексика зорового сприйняття як найважливіше джерело отримання інформації про навколишній світ. Домен «зір» вербалізується здебільшого колоративами, наприклад: *жовті сліпаки, рожевий цвіт, жовтий і білий цвіт лілей, білі зуби, сині цятки волошок, чорне обличчя, червоні щоки, сліпучо-ясне сяйво, блакитний дим, синій небесний купол, фіялково-прозорі краєчки хмаринки, синє небо, темна частина чола, срібlistий струмок*.

Разом з кольором автор описує розмір або форму (*великий, дрібненький, видовжений, кругленький*) об'єкта, наприклад: Лани пишніли зеленню, струшуючи зі своїх колосків *дрібненький рожевий цвіт*. Уздовж дороги, між стебельцями жита, скрізь виглядали *сині цятки волошок* [6, с. 52]; Знадвору дивилося на неї якесь чорне обличчя із *великими жовтими сліпаками* [6, с. 87].

Перцептивна лексика цього типу перцепції вербалізується не лише колористичними прикметниками, а і дієсловами: *синіти, чорніти*, наприклад: Картини в його сонній уяві почали мінятися; замість Острокола він помітив грубезного дуба край широкої, осяяної сонцем дороги. Він ішов цією дорогою з напрямі гір, що *синіли*

гострими шпильями десь на східньому обрії. Обабіч дороги тяглися шпалерами камінні білі стовпи, на стовпах *чорніла* рука, вказівний палець якої вказував напрям до віддалених гір [6, с. 146].

Яскравим прикладом зорового сприйняття є опис хмаринки. Окрім зорового сприйняття, автор вербалізує сприйняття дотику та запаху: З півдня на північ, по *синьому* небесному куполі, пливла *біла* хмаринка. Василь з увагою полинув до неї своїм зором. Хмаринку злегка освітлював місяць, і вона мала свої краєчки *фіялково-прозорі*. Самотня і тендітна, вона далі пливла по небу і повільно міняла свою форму. Спершу була вона *видовжена*, потім сформувалася в наверствлені гори. Он лагідні гірські схили, он *гострий шпиль скелі*, що біліє снігом між небесною синьою. Та це тривало недовго, бо хмаринка знову почала клубочитись, міняти свій вигляд і нарешті в її центрі запишніла троянда. Василь з подивом дивився на її пелюстки, її свіжі листочки. Але й це не тривало довго, бо раптом на ледь *прозору* краєчку закреслилось чоло, потім з нижньої темнішої *драглистої* частини сформувалась *довга* борода. Василь ще з більшим подивом дивився на профіль на *синьому* небі. Хмаринка була якраз над його головою. Аж раптом довга борода відірвалася, ніс уступився в *драглисту масу*, і хмаринка знову мала вигляд мінливої *склубоченої* маси. Вона далі й далі пливла на північ і нарешті перетворилася в *темну* пляму на тлі *темно-синього неба* [6, с. 178].

Візуальний модус перцепції дає змогу авторові спостережливо пізнавати та переосмислено відтворювати візуальну інформацію в тексті. Ця лексика передає зорові відчуття та враження автора, змальовує красу природи. За допомогою зорової лексики Федір Одрач насамперед описує ті події чи тих людей, які закарбувалися в його уяві, викликали певні візуальні емоції чи відчуття.

Слухові лексеми у творі письменника репрезентовані дієсловами: *бубоніти, кукаати, співати, рипіти, сюрчати, обізватися, покрикувати, бриніти, линути, вслухатися, стогнати, голосити, слухати, ревти, виводити, шуміти, долимати*; іменниками: *спів, скигління, виття, шум, плач, погукування, тінь-тірікання, базікання*, прикметниками: *прихриплий голос, хриплий голос, тиха радість, тріскотливий регіт, ніжний голосок, тоненький голосок, голосок милий і тасмничий, слухова омана, ніжний шум, дикий голос*.

Слухові прикметники вербалізують звучання людей, наприклад: ...із шумі цього вітру немов би линув до Василя якийсь *тоненький дівочий голосок*. Він то зринав, то притихав у шумі лісу. Хто

б це міг співати в цих лісових нетрищах, та ще й таким *ніжним голосом*? Ні, це слухова омана. Василь ще наполегливіше вслухався в шум лісу. Але ліс тільки шумів, дівочого голосу не було вже чути. Василь нарешті впевнився, що це була справді слухова омана [6, с. 70]; *Прихриплий його голос*, з відтінками трагізму, без змін бубонить ще й досі у Василевих вухах [6, с. 41]; Раптом з шепотом листя долинув до нього *тоненький, милий голосок*. Таємнича дівчина цього разу співала цілком близько, слова пісні чітко долітали до Василевих вух [6, с. 113]; *Забреніли чутливі, переливні трелі*. Ні, він ще є тим, ким був колись! Він без труднощів відтворював різні нюанси солов'їної пісні, він хотів з усією точністю проспівати аж «дванадцять голосів» [6, с. 43].

Аудіальні лексеми позначають звуки пташок, тварин, лісу, наприклад: ...за приходською загрожею (купчилися люди, під клунею, на закрутці вулички, прив'язана поводком до драбини воза, *тривожно ревла* Юстина корова [6, с. 163]; Ліс співав тужливу передосінню пісню, але любого голосу не було чути [6, с. 177]; Вільхи на острівці привітали Василя *ніжним шумом* [6, с. 177].

Окрім опису звуків природи, співу пташок та звучання людей, автор описує музичні образи, наприклад: Скрипка в нічній тиші *не грала*, скрипка *голосила*, скрипка – сльозами по струнах – випаровувала тугу неописану, жаль задушевий, біль серця скаліченого [6, с. 102].

Функціональний потенціал лексем сприяє відображенню звукової інформації в тексті, відтворенню слухових вражень, музичних образів, акустичних об'єктів, звукових асоціацій та формуванню мовної картини світу:

Як тільки Він підійшов до Копаного, по болотах, по Конющині піднялися могутні *пташині співи*. З нечуваною силою *співали* по болотах свистелички, *звучно рипіли* деркачі під старицею, *сюрчали* коники стрибунчики; потойбіч Стиру, в Конющині, велетенським хором обізвалися солов'ї, зозулі, синички, дрозди; над лісом стрілами літали пекачі і радісно *покрикували*. А далі, на грудках між болотами, піднялися радісні *скигління* чайок, їм вторували кулики і жайворонки. Я відразу ж зрозумів, на чю хвалу співають ці небесні птиці. Мої ноги увігнулися, я впав на коліна і підніс руки вгору. Уста мої голосно проказували: «Хвала Тобі, по віки вічні хвала, Ісуса Христе!» [6, с. 181].

Слухову модель авторського сприйняття найчастотніше актуалізують перцептивні лексеми на позначення звуків природи та людей. Отже, слухова перцепція не менш важлива у когнітивному

процесі, адже людина отримує значний відсоток інформації саме слухом, а потім переосмислює та інтерпретує її відповідно до власної картини світу [6, с. 176].

Тактильні сенсоризми в романі відзначаються дещо меншою частотою вживання. Перцептивна інформація тактильного модусу відображає безпосередній контакт автора з описуваними подіями, предметами чи явищами дійсності: Він нечутно переступав через *сухі* галузки, обережно відхиляв віти горішника, а тоді прилип до *грубезного, суковатого* дуба [6, с. 113].

Тактильну перцепцію в романі Федора Одрача позначають такі словосполучення з тактильним компонентом: *гострі зуби, гострий чубок будки, гострі шпилі, гострі цвяхи, мокрий рушник, сухі галузки, гарячі щипці, теплі яєчка, шорстке листя, грубий, холодний карк, холодні росинки, холодна повітря, драглиста маса*. Серед них представлені лексеми з температурним відчуттям, власне тактильні та лексеми полімодального (синкретичного) сприйняття.

Лексема *гострий* позначає властивість, яка сприймається і зором, і на дотик. Наприклад: Кінчики стріл обковували оливом, на шпильчики втикав *гострі цвяхи* з забулєннями. Це, коли встромиться, щоб нелегко було витягти. [6, с. 90]; Чорне обличчя ввічливо кивало до неї головою. Потім воно зареготало; у роззявленому роті показалися *гострі білі зуби* [6, с. 87]. Лексема «мокрый» також сприймається і зором, і на дотик. Наприклад: Пилип був увесь *мокрый*: домінує зорове сприйняття, якщо ми дивимося на когось іншого.

Перцептивна ознака «дотик» є вагомим елементом для осягнення та пізнання світу. Тактильні сенсоризми як засіб репрезентації тактильного сприйняття експліцитно передають авторські рефлексії щодо відтворених подій чи явищ.

Одоративна лексика як засіб репрезентації одоративних вражень, відчуттів та асоціацій автора також репрезентована у романі.

Запахова модель авторського світу здебільшого представлена позначенням запахів квітів або речовин. У творі представлена незначна кількість одоративів. Одоративна лексика вербалізована іменниками: *аромат, запах*, та прикметниками: *п'який, запашилий, пахучий*, наприклад: Василь сидів коло відчиненого вікна і поглядав на город. З городу віяло *п'яким ароматом* бузка [6, с. 41]; «Невже злоба ближніх породила в моєму серці злобу?». Ішов між ланами поля Круглиці: вологе повітря, *насичене запахом волошок*, овіяло його. Він прямував у напрямі Повхоницьких корчів

[6, с. 58]; У ватрі потріскували дрова, дід підгортав ломакою жар під казанчик, з якого вибивалася *запахна пара* [6, с. 96]; Он там, мовляв, твоя доля ясна, он там, між *запахним квіттям*, у садах яблуневих над струмком сріблестим – там чекає на тебе владарка твого серця [6, с. 207]; Я он дивлюся на ці *пахучі квіти* і так собі роздумую. Такі ось дрібненькі пелюстки і стільки виділяють запаху! Благодать Божа та й годі [6, с. 35]; З'явилася вона не в палатах – у лісі *запахному*, з *ароматом клейкого листя вільшин*, з подувом вітерцю на верховіттях. Василь заплющив очі і почав з якоюсь насолодою кукати [6, с. 116]; Троянда жаріла буйними червоними квітами. Між плитами ні травинки. Зате вздовж плит різними кольорами пишніли «левині ротики» тут же білі гвоздики, що своїм *ароматом дразнили запахну і пишну троянду* [6, с. 207].

Лише в двох випадках вербалізувалася негативна оцінка запаху лексемою *смердючий*, наприклад: Прикра *смердюча* рідина вже просякла в землю, тільки під розбитим краном ще була зеленкувата піна [6, с. 153]; Люди, мабуть, звалили його з ніг, коли він боронився, і викачали в *смердючій рідині*. Потім, коли він був під ногами, товкли його чобітьми, де попало [6, с. 153].

Запахові відчуття та асоціації найповніше ілюструють лексеми *запах* і *аромат*. Одоратив *запах* вербалізує пряме значення слова (запах лісу, запах листя, запах волошок, троянди). Одоративна лексика характеризується інформативно-номінативним та експресивним потенціалом. Запах у мовній картині світу Федора Одрача відіграє важливу роль.

Окрім власне перцептивної лексики, Ф. Одрач використовує метафори з перцептивним компонентом. Найчисленнішими постають метафори смаку: *солodka дрімота*, *солодкий сон*, *гіркота ненависті*, *солодкий страх*, *гірка сльоза*, *солодкий добродійник*, *солодко просити*, які передають як позитивні, так і негативні почуття та враження, наприклад: Отак дивитися крізь відчинене вікно в город і поринути в *солодку дрімоту*. Та реальний хід випадків, чим так багате було його рідне [6, с. 41]; Бо смерть, голубчику, убогих страждальників *солодким сном* усипляє, а самолюбним багатіям та голками в ребра коле, та уста викривляє, та очі на лоба вивертає, а потім душу грішну та кігтями пронизує та й тягне в безодню [6, с. 63]; Йому здавалося, що ось хтось вискочить із-за тину зі шворнем чи довбнею; навіть повітря, йому здавалося, було насичене *гіркотою ненависті* та зажерливої злости [6, с. 74]; Ох, який *солодкий страх* та струснув тоді мною,

голубчику! [6, с. 180]; На подвір'ї залягла понура тиша. Жінки, яких було на подвір'ї стільки, що й чоловіків, почали спершу тихо плакати, потім повисили тон до голосіння. Призабувши на мить покійного Піктуса, вони тепер вже *гіркою сльозою* оплакували його [6, с. 233]; Паничику, добродійнику *солодкий – помилуй!* Корівоньку та бідній нещасній подарували, а ви забираєте! Треба було податки платити, не наша вина, – сухо отрясся Пронтек, відштовхуючи Юсту від своїх ніг [6, с. 163]; Потім, зміркувавши звідки це кукання, поставила на траві, коло своїх ніг, кошика, підняла голову і почала *солодко просити сизокрилу*: чи ти взагалі можеш схватися від мого зору? Але ось очі її немов би заблищали сльозами і вона, простягнувши руки до нього, благальне просила: «Зозуленько, матінко, найдорожча, *найсолодша* – обізвися, обізвися...» Ці благання зворушили Василя. «Очі ці мають теплоту душі. Ах, який я, який я...» [6, с. 115]; Від'їду і залишу за собою нерозгадану тайну; від'їду з пекучою тугою, *гіркотою* б в серці. Ах, дівчина в горобиньому візку! [6, с. 190].

У романі також була представлена метафора з компонентом «запах»: *смердючий щенюк*: Лови його! – верескув староста. – А я тебе та костуром, щенюк ти *смердючий!* – Підніс над головою костура і неповоротливо кинувся за хлопцем, що мчав до рідних воріт [6, с. 225] та з компонентом «дотик»: *твердий сон*: Спить він століттями, *твердим сном* спить, юначе. Чаклун лихий і злодійний: зажав його й перетворив у цей дуб, юначе [6, с. 176].

Висновки. Перцептивна лексика сприяє досягненню образності та чуттєвості відтворення подій, природи та персонажів у художньому творі. Лексика з чуттєвим компонентом експлікує пізнавально-перцептивну діяльність людини. Візуальний домен дає змогу письменнику пізнавати та відтворювати візуальну інформацію в романі. Лексика зорового сприйняття допомагає змалювати ті ситуації, тих людей, які викликали певні візуальні відчуття та залишилися у його пам'яті. На основі зорової лексики автор відтворює красу та багатство природи. Колоративи передають експресивність, інформативність та емотивність. Вони виконують образну, експресивну та оцінну функцію.

Функціональний потенціал лексем аудіального сприйняття сприяє відображенню звукової інформації, а саме звуків людей, природи, тварин, музичних інструментів, тобто відтворенню слухових вражень, музичних образів, звукових асоціацій та змалюванню мовної картини світу. Окрім

передання інформації, аудіальна лексика насичена експресією, образністю, асоціативністю. Слухова перцепція не менш важлива за зорову і посідає друге місце, оскільки значний відсоток інформації людина отримує саме завдяки слуху. Тактильні сенсоризми значно менше використовуються автором. Тактильна перцепція відображає безпосередній контакт автора з предметами, явищами дійсності. Тактильна лексика передає тілесні відчуття або синкретичні відчуття, які сприймаються і дотиком, і зором. Одоративна лексика виступає засобом репрезентації одоративних вражень, відчуттів та асоціацій та представлена невеликою

кількістю лексем на позначення запахів квітів або речовин. Смакова перцептивна лексика представлена здебільшого метафоричними позначеннями, які додають роману експресивного забарвлення та оцінки.

Таким чином, перцептивна лексика експлікує перцептивно-когнітивну модель авторського бачення світу, виконує репрезентативну функцію. Лексика чуттєвого сприйняття виконує і інформативну функцію, оскільки передає інформацію про те, що письменник чув або бачив, аксіологічну функцію, яка полягає в оцінці автором явищ, експресивну та когнітивну функції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адах Н.А. Семантика індивідуально-авторських кольороназв у поетичній мові В. Барки. *Наукові записки Національного ун-ту «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2008. № 10. С. 3–10.
2. Гримашевич Г., Мельник Н. Семантика кольорів у творчості Валерія Шевчука. *Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Волинь–Житомирщина, 2004. № 12. С. 147–156.
3. Демчук А.И. К проблеме изучения языкового отражения перцептивной картины мира. *Записки з романо-германської філології*. 2017. № 1. С. 28–36.
4. Дятчук В.В. Як передається в мові відчуття запаху. *Культура слова*. Київ, 1978. № 15. С. 35–42.
5. Непийвода Н. Інтерактивна стилістика. *Стиль і текст*. 2003. № 4. С. 6–18.
6. Одрач Ф. Щебетун. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. 240 с.
7. Семашко Т. Вербальна об'єктивація поняттєвої сфери «перцептивне сприйняття». *Мовні і концептуальні картини світу* : зб. наук. праць. Київ : КНУ, 2014. Вип. 51, С. 465–472.

УДК 811.161.21'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.16.27>

ВЕРБАЛЬНІ МАНІФЕСТАЦІЇ КОНЦЕПТУ ЧОРНИЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРНІЙ ПАРАДИГМІ (НА ТЛІ ПОЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ СВІТУ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОРІЧЧЯ)

VERBAL MANIFESTATIONS OF THE *BLACK* CONCEPT IN THE UKRAINIAN LINGUOCULTURAL PARADIGM (AGAINST THE BACKGROUND OF THE WORLD POETIC MODEL IN THE FIRST THIRD OF THE XX CENTURY)

Оверчук О.Б.,

orcid.org/0000-0003-4859-0452

кандидатка філологічних наук,

доцентка кафедри українознавства

Харківського національного університету внутрішніх справ

Перцева В.А.,

orcid.org/0000-0002-5203-761X

кандидатка філологічних наук, доцентка,

доцентка кафедри українознавства

Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті розглянуто питання опису механізмів передачі концептуальної інформації ЧОРНОГО в українській лінгвокультурній парадигмі. Мета дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати місце й роль концепту ЧОРНИЙ в українській мовній та поетичній картинах світу, охарактеризувати особливості його вербальних маніфестацій. Для цілісного опису феномена концепту ЧОРНИЙ у роботі застосовано кілька методів дослідження, таких як